

PREDEN SO PETELINI V TRETJE ZAPELI

FRANCE BEVK

Petra Čelika so bili izpustili iz ječe. V treh cerkvah zaporedoma je udarilo dvanajsto uro, ko je še vedno stal v pisarni. V hipu, ko je nedeljsko zvonjenje napolnilo mestece do zadnjega kota, je dvignil črnolasi uradnik glavo izza časopisa in vprašal:

»Česa čakate?«

Dotlej je bil Čelik miren, sedel je zgrbljen, roke je držal med kolena, v očeh mu je gorela nestrpnost. Morda je bil tudi rahel srd na dnu zenic. Zdaj se mu je čelo v hipu zjasnilo, z neko uslužnostjo in milino v glasu je rekel:

»Ne vem. Sem so me pripeljali in rekli, da naj počakam.«

Njegova italijanščina je bila pomanjkljiva. Vendar se mu beseda niti enkrat ni zataknila.

Uradnik je pobrskal med papirji. Pokazal je s prstom na spodnji rob rjavega spisa in rekel: »Tu podpišite.«

Peter Čelik je stojé ob mizi stisnil klobuk med kolena, roka je bila trda, pisanje je šlo težko, a podpisal se je. Nato je postal še nekaj trenutkov.

»Kdo zna to brati?« je zamrmral uradnik, dasi je bilo razločno zapisano.

Peter je skomizgnil z rameni. Celó nasmehnil se je in se ozrl skozi okno v solnce. Zvonovi so bili že odzvonili.

»Lahko greste.«

S toplim občutkom svobode je stopil v zimski dan. Nov nasmeh mu je spreletel lica. Noge so se mu opletale, kot da so pijane.

Pot iz Idrije v cerkljanske hribe je bila dolga. Dolina nima konca. Zdaj zdaj se združita dva obronka, očem se zdi, da je tam konec sveta. Nenadoma se znova odpre dolina v nedogled, kakor da je vsa ta zemlja sestavljena iz neskončne verige gričev in reber. Cesta dela ovinke, se plašno odmika od Idrije in se znova približuje strugi.

Petra je na poti dohitel voznik, ki ga je vzel na voz. Noge mu niso bile trudne, a v njem je gorela tedaj ena sama želja, da bi bil čimprej doma. Kolesa so drdrala hitreje, kot bi mogle teči njegove noge. Brkati voznik pa ni dvignil biča, spustil je celo vajeti. Iz dolgočasja in iz navade je izpraševal molčečega potnika, kje je bil in kod je doma. Petru se ni ljubilo odgovarjati. V hipu, ko je bil stopil na voz, ga je bilo objelo nerazumljivo otožje. Najraje bi bil molčal in bulil predse, štel obcestne mejnike. Iz otožja so se mu rodile misli, ki jih je spremljal grenek srd. Od mraza se je tresel, da so mu šklepetali zobje in mu je drobno drhtelo v drobovju.

Bilo je že proti koncu zime, a še vedno daleč do pomladi. Sneg je bil v februarški jugovini skopnel, le vrhovi gorá so še imeli bele čepice. Plazovi, ki so ležali v tesnih, osojnih grapah, so rjaveli in odcejali umazano vodo. Solnce še ni imelo moči. Zdaj zdaj se je nebo nagromadilo z oblaki, a jih je

že v naslednjem trenutku krivec trgal v sive cape. Veje ob poti so drhtele in šklepetale.

Čelik ni mogel dolgo prenašati vožnje. Voznikova vprašanja so mu poganjala kri v obraz, mraz mu je prodiral do kosti. Suknje nikoli ni imel razen pri vojakih. Ko so ga bili v jeseni odpeljali, je bilo toplo vreme in je nesel s seboj, kar je imel na sebi. Že v ječi je zmrzoval. Ko se je cesta znova približala napol zamrzli reki, od katere je vel leden hlad, je skočil z voza.

Izbral si je bližnjico in pretekel voznika. Roké je potisnil v raztrgane žepe, a glavo je stisnil med ramena. Stopala, ki jih je prej le malo čutil, so se mu ogrela. Spodnjo ustnico je potisnil naprej in pihal sapo pod nos, v katerem je občutil skelenje. Zdaj eno, zdaj drugo uho je drgnil ob ramena. V drobovju mu je še vedno drhtelo ko v mlinu, ki ga mlinska kolesa stresajo do temelja. Glava mu je venomer silila nekam naprej, naprej. Bil je majhne postave, zdaj je bil videti še manjši. Na rjavih brkah, ki so mu segale do polovice lic, se mu je nabiral srež. Brazgotina, ki jo je bil dobil v Karpatih, je bila brezkrvna, a obraz mu je bil rdeč.

In vendar se je zdelo, da je v tistem hipu pozabil na hojo in na mraz. Toplo čuvstvo svobode, ki ga je bilo objelo opoldne, je skopnelo. Še otožje, ki ga je bilo obšlo na vozu, se je umikalo novemu čuvstvu. Kateremu? Bilo je težko uganiti. Duše gorjanov so težke, temne, z enim samim pogledom jim ni zlahka prodreti do dna.

»Štirje meseci, štirje meseci!« mu je pel mrzli korak. Zaprli so ga bili, ker je brez dovoljenja kuhal žganje. Drobnice in tepke je Bog obsipal z blagoslovom. Ali naj vržejo sadje v grapo? Dedje so ga žgali v kotlih, oče tudi. Spreminjali so ga v svetlo, tenko curljajočo tekočino.

»Pa čemu niste prosili za dovoljenje?« ga je vprašal sodnik.

Skomizgnil je z rameni in se v kmetski zadregi popraskal za ušesi. Pogledal je skozi okno, kot da je na sivih stenah poslopij napisan odgovor.

»Pristojbina je previsoka, ne izplačalo bi se, saj razumejo, gospod sodnik.«

»Seveda, žgati kradoma, na gmajni, to se izplača. Kaj bi bilo, če bi vsi tako delali?«

Dà, gmajna. Peter Čelik ni več skomizgnil z rameni, tudi se ni nasmehnil. Spomin na gmajno ga je navdal z neumljivim otožjem. Kos nerodovitne zemlje, ki se razteza od vasi do grape. Ilovica in lapor. Slaba, nizka trava, ki je mulijo ovce v poletju. Redko drevo, ki bi bilo tega imena vredno. Volša, robida, praprot in preslica. Vse to prepleta loza, za katero se spenjajo kože kočarjev. In brinje, ki redko rodi. Pa skale in hudourniki, temne votline in volčje jame, v katerih prebivajo lisice in jazbeci. Eno izmed tistih votlin, ki je šla pod nekim drevesom naravnost v zemljo, je bil Peter razširil. Postavil je preprosto ognjišče in kotel. V mraku je nanosil luže in kuhal vsako noč do jutra. Mimo je vodila ozka steza, po kateri je zašel redek domačin. Čudež bi bil, če bi nanjo zašel tujec, finančni stražnik ali miličnik. Kaj bi iskal v tej divjini! Ogenj je bil zastrt z gostim brinjem. Ni bilo slišati drugega kot petje tenkega curka v steklenico in zamolklo šumenje oddaljenega potoka. Včasih šum vetra v listju, vpitje sove, lajež psov v daljavi.

Neke noči, bilo je še pred tretjim petelinjim petjem, je bil Peter zadremal. Nenadoma se mu je v spanju zazdelo, da sliši korake. Odprl je preplašene oči, zagledal pred seboj uniforme in puške. Planil je kvišku in zagrabil vedro vode. Biló je prepozno, da bi pogasil ogenj in pobegnil. Pojemajoča svetloba ognja je posijala na obraz vodje milične postaje, s katerim je v svoji pomankljivi laščini večkrat govoril v krčmi. Spustil je vedro, čez obraz se mu je razlezel nasmeh zadrege in obupa. Roka mu je legla na ramena.

Ni se opravičeval, ni prosil, šel je z njimi.

Oče je bil rešen, ker je bil posestvo že pripisal sinu.

Meseci ječe, visoka kazen v denarju. Peter je vse to sprejel z neko mirnostjo, še glave ni klonil.

Že v ječi ga je zaskalelo: »Ali je oče plačal? Ali je mar prodal hišo?« Ta misel se mu je spovračala vsak dan, čim bolj se je je otresal. Srečala ga je tudi sredi poti in ga spekla ko žareče železo. Korak se mu je ustavil. Ves čas ni prejel novice od doma... Znova se mu je obraz razširil v istem smehu kot tedaj, ko so ga bili dobili. Stisnil je zobe, da mu niso šklepetali od mraza.

Ne misliti, ne misliti! Podvival je hojo. Skoraj tekkel je. Telo se mu je ugrelo. Noge so mu zamolklo bobnele po zmrzli cesti. Pri srcu mu je bilo tesno, kot da trepet drobovja pritiska nanj.

Cesta se je bila povzpela visoko v hrib. Prelomila se je na ostrem ovinku in šla navzdol, navzdol. Med vodo in njo je ostala le ozka njiva, še ta je izginila. Skozi goste veje vrb je kot skozi sito prodiral mraz. Peter se je ozrl po nebu. Znova so se bili nakopičili oblaki. Veter jih je zaman trgal.

Na razpotju dveh rek in dolin je stala krčma. Nizka, polna vlage in dima. Za rdečimi mizami je sedelo nekaj nedeljskih pivcev. Ob vratih nekateri potniki iz avtobusa, ki je stal pred hišo. Pili so čaj.

Tudi Peter si je naročil čaja. »Da se ogrejem,« je rekel tresoč se, kot da se opravičuje. Objelo ga je prijetno ugodje toplote. Roke je stisnil med kolena in se ves sključil. Prisluhnil je v poltiho govorjenje kmetov v kotu.

»Nekdo ga je bil ovadil, kaj mi boš pravil!« je vzel orjaški rdečelasec pipo iz ust in pljunil na tla.

»Kdo?« je zezljal suhi možiček, ki mu je jezik uhajal skozi redke zobe. »Pa kdo neki bi ga bil ovadil?«

Velikan dolgo ni odgovoril, z neko jezo je puhal oblake dima pred sé. Nato: »Kdo? Ali je malo ciganov, ki iščejo dobička v nesreči drugega? Pa zavisti so polna vsa grla...«

Čelika so besede razburile. Skoraj bi bil izlil čaj, ki mu ga je bilo prineslo koščeno deklé. Ali govore o njem? Pa on tu nikogar ni poznal... In vendar ga je vse tako čudno prevzelo, da se je komaj zavedel, kaj sreblje. Ali ni v ječi vsako njegovo čuvstvo in misel ko rdeča nit prepletala predstava ovaduha? Še na poti se mu je zdelo, da ga čuti za seboj. Zdaj se mu je zarila ta misel tako globoko v dušo, da ga je zazeblo.

Naj je obračal misel, kakor je hotel, vselej je prišel do spoznanja: nekdo ga je bil izdal. Pa kdo? Vse prazno. Le sence sumničenj so mu polnile glavo.

Morda doma že vedo. Morebiti vsa vas šepeta o tem, že glasno izgovarja ovaduhovo ime... Istega večera, nekaj ur prej, kot so ga bili zgrabili, je bil prišel po gmajni Podmejač. Ustavil se je pri njem, sedel na kamen in povedal, da je bil v mlinu. Nato je vzel ognja za pipo, pomoževal to in ono. Tudi o žganju sta govorila. O finančnih stražnikih in o miličnikih. In da žgejo tudi drugi in kje žgejo. Peter je bil miren, kot da sedi ob njem oče. Še na misel mu ni prišlo, da bi ga mogel izdati kdo izmed domačinov.

Med vlažnimi zidovi, za zamreženimi okni so mu prihajale drugačne misli. Bil je kot strog sodnik, ki je klical v mislih vse vaščane, drugega za drugim, na odgovor. Vsakega samo enkrat, pri Podmejaču se je mudil ure in ure. Njegovo oko je bilo še v mislih ostro, merilo je Podmejačovo majhno, široko postavo, prodiralo mu je v dušo. Ta mož je bil sicer vase zaprt in molčeč, a v pijanosti zgovoren in siten. Na eni roki mu je bilo odneslo razen palca vse prste. Dobival je invalidno podporo. Doma je bil iz sosednje vasi, v mladosti se je klatil po svetu. Po vojni je prišel v vas in tam obsedel. Oženil se je bil z bajtarskim dekletom. Njegova žena ni bila več mlada, imela je pegav obraz, tesno kočo, staro mater in otroka, ki ni poznal očeta. Tako je sedel pod streho. Rad je pil, delo mu je mrzilo. Izgovarjal se je s pokvečeno roko. Žena je hodila na dnino.

On? Peter se je spočetka otepal te misli. Polagoma se je vedno globlje ukoreninila v njem. Če je pomislil nanj, se mu je zdelo, da se mu reži s svojimi redkimi zobmi in se v zadovoljstvu čehlja po kratki, razmršeni bradi, ki jo je strigel, a ne bril. Čim trdovratneje se je pojavljala Podmejačeva podoba pred Petrovimi očmi, tem jasneje se mu je izoblikovala podoba ovaduha. Ali ni vedno trepetal za svojo invalidnino in se vsaki uniformi odkrival ko župniku? Na dan volitev so bili možje ostali doma, a on se je ukradel iz vasi. Lagal je, da je bil po nekih opravkih v trgu.

Tedaj, v krčmi na razpotju, ko mu je toplota peči in čaja prehajala v telo, se mu je zdelo nenadoma vse tako jasno, da ga je streslo. Sicer mirna hribovska kri mu je zagorela s plamenom. V ječi je bil brez moči, a zdaj je bil prost. Človek, ki je poznal le nasmeh zadrege, je krčevito stisnil pesti. Oblasti ni očital, da ga je zaprla. Do nje ni občutil srda. Ona je morala storiti, kar je naredila. Tudi on je med vojno vodil ubežnika na morišče. Srce mu je pokalo, a on je to moral storiti... Odpustiti ovaduhu je bilo nemogoče. Nihče izmed vaščanov bi mu ne bil odpustil. Srcé se mu je napolnilo s srdom in grenkobo.

Avtobus je bil medtem že odpeljal. Peter si je naročil novo skodelico čaja. Mešal ga je, da mu je pljuskal čez rob, in mračno gledal na pivce.

»Nocoj pojdejo,« je govoril rdečelasec. »Dobro, da je luna za oblaki, v temi je pot varnejša.«

»Ali se ne bojijo, da bi jih ujeli,« je zezljal suhec.

»Pa zakaj ujeli? Oni že znajo izbrati ugodno uro in pravo pot. Saj se vendar morajo ozreti za kakim delom. Vso zimo so presedeli... No, pa ujeti bi se tudi ne dali...«

Čaj je Petra ogrel, drobovje se mu je umirilo. Dvignil je glavo, pomaknil klobuk na tilnik, se odkrhal in vprašal:

»Pa kdo pojde?«

Kmetje so se spogledali in uprli nezaupne poglede vanj. Rdečelasec je dolgo mislil, preden je zinil.

»Kaj misliš iti tudi ti?«

Peter je skomizgnil z rameni. Mešana čuvstva so mu plala v duši, ni vedel, kako bi iz njih. Morda so mu prodali dom. Ovaduh?... Ali naj jim pove, kdo je in odkod prihaja. Izpraševali ga bodo, vse bo znova obnavljal. Potisnil je klobuk na čelo.

»Ne, ne mislim iti. Le tako sem vprašal.«

Nato se mu je neznansko mudilo. Z ostankom denarja je plačal in že je bil v veži. Na cesti ga je mraz objel od vseh strani. Bežal je. Da bi se ugreel? Da bi odgnal misli? Ne, misli ni odganjal. Zdaj je hotel misliti. Le mudilo se mu je. Imel je občutek, kakor da so mu ure štete in da mora prej storiti še nekaj važnega. Kaj? Tega ni vedel natančno. Ali ga je bilo strah te misli? Neka prej neznanca, rahla sladkost mu je objemala srce.

Od ceste se je cepil kolovoz in se vzpenjal v hrib. Pred Petrom je stala gora, ki se je ko temna kopa risala na nebo. Medtem je bil nastal mrak. Iz mraka se je zgostila noč. Na poti se je belilo kamenje. Na mestih, kjer je izpod grive curljala voda, se je blestel led. Viseče leščevje je bičalo obraz. Šum vode, visoko v hribu fantovski vrisk.

Izza oblakov je pogledal mesec in posijal v tesne grape. Peter se je ozrl po fantovskem solncu, ki mu je svetilo nekatero noč. Trpke misli, ki so ga malo prej vznemirjale, so izginile ko rosa v solncu. V njem je zaplala fantovska kri. Vzravnal se je in vdahnil polne prsi mrzlega zraka. Zavriskal bi bil.

Znova se je spomnil, da mora hiteti, hiteti. Ni več čutil mraza, telo mu je bilo znojno. V glavi so se mu porajali spomini na večere fantovanja... Vriski in pesmi nepozabnih ur. Koliko časa je preteklo od takrat? Že trinajst let? Še več? Da, res. Bil je navidez že mož, dasi je bil še vedno fant. Včasih se je s trpkostjo zavedel, da bežijo leta, le v tistem trenutku je znova občutil vso svojo mladost. Ali sta mu jo pričarala samota in hrepenenje v ječi? Blodnje po klancih daleč v tuje vasi. Tiha, zamrežena okna, cvetoči nageljni, ki so jih rezali s koso. Do pičice tako, kot se bere v starih povestih. Nekatero dekle je odprlo okno, pošepnilo besedo, dalo cvet. Zadrhtelo je ob fantovski pesmi, ni moglo zaspati do jutra... Saj je bil takrat skoraj še deček. Prav zato je lepoto fantovskega hrepenenja doživel tem globlje. Vedel je, da pride čas, ko mu bo oče dal hišo, a on si bo vzela najdražje, najlepše dekle za ženo... Te sanje je prekinila vojna. Komaj se je bil zavedel poslednje skrivnosti svojega nemira, so ga vrgli v vojašnice in v strelske jarke. Kvantita je oblatila vse, kar je prej lepega sanjal. Postal je bil fant, že je bilo tiste dobe konec. Mrknila je žalostno kakor solnce sredi poldneva. Postal je utrujen mož. Vrnil se je in našel postaranega očeta. Mati mu je bila medtem umrla. Gospodinjala je sestra. Že prvi večer mu je rekel oče: »Pripišem ti hišo, oženi se!« Posestvo je sprejel, oženil se ni. Svet se je bil spremenil, spremenila so se bila tudi

dekleta. Ali se je bil spremenil le on? Dà, nekaj tujega je bilo na njih. Pred očmi so mu oživele vse uniformirane množice, ki so se vsa ta leta usipale skozi vasi. Na mesto nekdanjih hrepenenj in pesmi je stopila nezaupljivost in neka neumljiva užaljenost. Fantovske noči se niso povrnila. Ne samo zato, ker ga je bilo vsega zamamilo nekaj drugega. Vzrok je bil globlji.

Zatopljen v sladko grenka čuvstva spominov se je komaj zavedel, kdaj je prišel do gorske vasi. Ležala je na položnem bregu, hiše so bile skrite v sadovnjakih, njihove stene obsijane od mesečine.

Na klancu sredi vasi je postal. Ni ga bilo strah v samotni grapi, vendar mu je bila zavest, da je zopet med ljudmi, prijetna. Rad bi bil srečal človeka, spregovoril z njim besedo.

Z desnega konca vasi se je oglasila pesem. Peli so fantje.

»Sinoči sem na vahti stal
tam onokraj potoka...«

Prevzelo ga je, da bi bil stopil k njim. V hipu se je zdrznil. Spomnil se je, da se mu mudi. Še neka druga misel se je bila porodila v njem, v hipu ubila njegove spomine na fantovske noči. Zavil je na levo, se izmuznil med hišami. Nad vasjo je krenil proti prelazu, ki je še v mesečini zijal ko črna rana med dvema hriboma.

Misel, ki ga je bila obšla na vasi, mu je ko žareča kaplja kanila v srce. Izpod slednjega koraka mu je zvenela. Bila je ko tančica, ki je prepregala vse druge misli in jih podrejala. Iz mesečine se mu je prikazoval dekliški obraz. Vedno isti obraz... Kljub čuvstvom, ki jih je gojil do deklet, se je Peter zdaj zdaj zavedel, da bo moral nekega dne pripeljati gospodinjo k hiši. Oziral se je za deklicami, ki so med vojno šele doraščale šoli. Zdaj so nosile že svilene jopice, drzno so pogledovale njihove oči. Petra je bila nagovorila Milka, lepa Rovtarjeva hči. Doma so imeli četrto grunta, prav toliko kot on. Njen smeh je bil nalezljiv. In ko ga je nekoč nagajivo udarila z robcem, se mu je vžgalo srce. In vendar je v notranjosti trpel. Kje so bila dekleta, ki so nekoč koprnela za nageljni? Tudi najmlajša so bila drugačna kot nekdanj. Ni jim zaupal. To je dekletu povedal. A ona se mu je smejala. Ni ga potolažila, smejala se mu je. Ali je on mogel za to, da je imel tako neumno, občutljivo srce?

V ječi je s sladkostjo in boleščjo mislil nanjo. Z večjo boleščjo nego sladkostjo. Radi nje mu je bilo najhuje, da je bil štiri mesece ločen od sveta. Spremljal jo je v mislih. V trenutkih dvoma jo je stokrat zavrgel. Katero pa hoče? V njem je bilo prazno, prazno. Njegova duša se je znova naslonila nanjo...

Dosegel je prelaz. Gozd na desno, gozd na levo. Postal je in se ozrl v dolino. Srce mu je tolklo. Proč, misli! Ponekod so še gorele luči. Mesec se je bil znova skrila za oblake, le sosednji vrhunci gorá so bili obsijani. Od goré je vela mrzla sapa, tekla čez prelaz v dolino. Zdelo se mu je, da stoji do vratu v vodi. Spreletela ga je mrščavica. Stopil je naglo mimo znamenja z zabrisano podobo in se odkril. Pogreznil se je na ozko pot, ki je šla skozi

gozd, se vila med golim drevjem. Noga mu je hrustala na tenkem ledu, ki se je bil razpel čez kotanje človeških in živalskih stopinj.

Bil je brez misli. Roke je držal pred seboj, da ga nizko viseče veje niso teple po obrazu. Gozd je bil miren, miren, le lise snega, ki je ležal v kotlinah, so se svetile. Skozi golo drevje so prosevali obronki in grebeni nasprotnega hriba.

Prikazala se je goličava. Gmajne, senožeti, njive. Gozdiči, klanci, a ob klancih hiše. Zemeljske gube, ki so se druga za drugo spuščale v strmo grapo. Domača vas. Borna, raztresena ko Izraelov rod.

Peter Čelik je postal in posluhnil. Ali je slišati fantovsko pesem? Vrisk? Nič. Ugodje in grenkost. Prve hiše, v njihovih oknih ni bilo luči. Stale so pokojne, gluhe, samotne, a ljube ko stari znanci. Iz ene izmed njih je bilo iz mraka slišati dremajočo molitev. Dà, tam daleč, spodaj, so še luči. Kje so fantje?

Zgrabil je z roko za plot in se zavihtel na zmrzli travnik. Pod nogama mu je drselo, nenadoma mu je zmanjkalo tal, znova je padel v klanec. Noge so mu treskale ob kamenje. Bolj ko se je bližal domu, tesneje mu je neko čuvstvo objemalo srce. Sramovanje, ker se je vračal iz ječe? Ne, tega ni poznal. Ni kradel, ni ubijal. Neki lesni trgovec je bil svoj čas spravil pol vasi v ječo. Ljudje so se vrnili, takrat jim je bilo sramovanje radi ječe umrlo. Ko je Peter stopal po klancih mimo dremajočih hiš, se mu je nenadoma zazdelo, da mu je vas zdaj tuja in da je še on tujec v nji. Čemu? Tega ni vedel. Čuvstvo je bilo komaj porojeno, ni se še utegnil potopiti vanj.

Prebujali so se mu sladki spomini na vas. Čas pred vojno, doba po vojni. Po šoli ni več vzal knjige v roke. To je bilo za starce in za otroke. Med vojno so se mu v brezdelju in v muki odpirale oči. Zalotil se je pri vprašanju, čemu vse to? Poizkušal je najti odgovora v časnikih in v knjigah. Odgovora ni našel, a obzorje se mu je razširilo. Vrnil se je in videl, da se je z nekaterimi drugimi zgodilo isto. Iz trpkega razočaranja nad življenjem in nad dekleti so iskali novih zabav. Fantje iz sosednjih vasi niso prihajali več na pretep. Obiskali so njihovo veselico. Knjige, časniki, večerne vaje in petje. Mlajše fante so z zgledom potegnili za seboj. Še tisti, ki so bili temu v srcu nasprotni, se niso upali norčevati. Dekleta niso več čakala za okni nageljnov, prihajala so v društvo.

To življenje je bilo za vas novo, mikavno. Petru je nadomeščalo nekdanje fantovske sanje. Nekega dne se je nenadoma vse podrlo. Prišlo je ko strela z jasnega. Papir, ki ga je Peter težko razbral, a končno mu je bilo vendarle jasno. Saj je že nekaj slišal o tem. Društvo se je razšlo, knjige so v noči znesli po hišah, jih skrili v podstrešja. »Kaj zdaj?« so vpraševali nekateri. Peter je gorel, sline so mu pršele iz ust, ko je govoril. »Kaj zdaj? Tam smo, kjer smo bili nekdanj. Pijmo, stepimo se!« Zavihal je rokave. Stepli so se. Sprva je šlo za šalo, nazadnje je tekla kri.

»Ha!« Peter je ob tej misli obstal na klancu, se zarežal čez ves obraz in pljunil. Bilo mu je, kakor da je pljunil na vso preteklost in na vso vas. Kje so zdaj nekateri, ki so igrali »Domna« in peli v zboru? Šli so čez mejo, požrla

jih je Argentina, kot da se jim je zamerilo vse. »Buenos Aires«, je porogljivo pel Petrov korak. Od tam pišejo: »Ustanovili smo si društvo, imenovali smo ga ‚Lipa‘ kot doma.« Iz besed veje prikrito domotožje, a vendar zvenijo kot porog onim, ki so ostali.

Dospel je do korita, v katerega je skozi zamrzal žleb pel debel curek vode. Na koncu klanca, ki se je v loku spenjal na breg, je stala hiša, Petrova domačija. Bila je sicer temna, a tiste noči se mu je v mesečini zdela, kot da je iz srebra.

Noga mu je za hip zastala. Vleklo ga je k domu, a mu je nova misel zaobrnila korak. Stopil je na zmrzlo njivo, se prihuljeno kradel med drevesi sadovnjaka, obšel hišo in za kozolcem znova stopil na pot.

Zavriskal je, a glas se mu je čudno pretrgal. Pod njim je na pobočju stala hiša, ki je bila do polovice pogreznjena v breg. Bil je že čisto blizu, ko so se prikazala okna in temna vrata. Skozi tenke, rdeče zavese iz perkala je sijala luč. Za mizo je sedel gospodar in zehal, gospodinja je pravkar stopila v vežo. Milke ni bilo.

Peter se je tiho splazil od hiše, zavil okoli hleva in stopil na vrt. Znova je zavriskal. Z vriskom je hotel zadušiti vprašanje, ki mu je grenko stopalo na jezik. Kje je Milka? Vse sladke misli nanjo so bile v hipni sumnji pogažene.

Vzpenjal se je proti domu. Pred oči sta mu stopila oče in sestra. Misel, ki ga je bila navdala v krčmi pri razvodju, se mu je povrnila. Kaj bo doma? Ali niso prodali živine, se zadolžili na hišo? Pomladi se bo treba vpreči, si v poletju izgarati dušo. Kaj bo to hasnilo? Nekoč so hodili spomladi na tuje, v gozdove, se vračali na zimo, žvenkljali z denarjem in pili do pomladi. Zda gredó, a se več ne vrnejo. Drugi ostanejo in krivijo hrbtenico pod košem in motiko. Vsak udarec z rovnico v kamnito zemljo zveni kot kletev. Odkar je Peter videl svet, mu je ta zemlja kot lepo vezena mošnja za tobak, ki jo je bil zapustil ded. Žal bi mu bilo, če bi izgubil ta spomin, a ne rabi mu več. In vendar se do tistega dne ni mogel odločiti, da bi bil zapustil dom. Zda mu je bilo, kot da so mu izpodrezali vse korenine.

Ovaduh! Stisnil je pest in jo zavihтел proti oblaku, ki je bil pravkar zakril luno. Kletev mu je ostala v grlu.

Stopil je v hišo. Oče je sedel v zapečku, a sestra Anica za mizo. Sestra je položila roko na usta in od začudenja vzkliknila. Oče je samo zijal, a ni rekel besede. Le v očeh mu je zablestelo.

Pozdravili so se in si dali roke. Nastal je molk. In kakor da ne vedo, kam bi pogledali in kam deli roké. Pa nasmeh na obrazih. Bili so meseci, a se je zdelo, da so bila leta.

»Torej so te izpustili?« je slednjič spregovoril oče.

»Vse sem odsedel,« je dejal Peter in šel od vrat do ure, ki je ječaje nihela na steni. »In vi, ali ste plačali kazen?«

»Plačal,« je oče s težavo požrl slino.

Nastal je nov molk. Sin je sedel na čelesnik, a ga je v tem hipu pognalo kvišku. Težko je gledal očeta.

»Kje ste dobili denar?«

»Florjan mi je posodil,« je dejal oče težko, kakor da znova preživlja vse muke. »Prijatelja sta, on te ne bo zgrabil za vrat.«

»Mene ne bo nihče več grabil za vrat,« je Peter naglo stopil po izbi.

Oče ga je samo začudeno gledal.

»Hišo vam vračam,« se je sin ustavil ob mizi, vse je drhtelo v njem. »Gospodarite, kakor veste in znate, prodajte jo ali jo dajte Anici.«

Od silnega zavzetja je nastala mučna tihota. Slišati je bilo le udarce nihala in šum vetra okoli hiše. Oče se je bil dvignil iz zapečka, a je obstal na klopi in zijal v sina.

V zamolklem strahu je jeknilo iz sestre: »Kaj boš pa ti?«

»Čez mejo pojdem, še nocoj,« je Peter dvignil roke in jih znova spustil ob telesu. Radi očetovega in sestrinega molka se je razburil. »Pa mi povejta, če je mogoče živeti? S temi njivami in travniki... Poleg tega se mi je vse skupaj zagnusilo. In če človek ne more živeti tako, si mora pomagati drugače. Ne?«

»Ti že veš,« je rekla sestra vdano. Toliko, da ni zajokala.

Vsi so čutili, da se v tem nekaj ne ujema. Niso mogli razumeti, kaj. Peter je stal pred očetom in sestro kot nekaj neumljivega, skoraj strašnega. Če bi bila tudi našla ugovor, bi mu ne bila mogla ugovarjati.

»Anica, skuhaj mu kaj!« je rekel oče čez nekaj trenutkov.

»Ni treba,« je rekel sin in naglo vprašal: »Kje so fantje?«

»V krčmi. Kje drugje? Saj je predpust, ne?« je rekla Anica. Odšla je v vežo. Obraz se ji je tresel v pridržanem joku.

Predpust? Plešejo? Milka je med njimi. Petra je zaskelilo v srcu. Stopil je v kamro in se ob svetlobi, ki je sijala iz izbe, naglo preoblekel. V predalu skrinje je dobil nekaj drobiža in ga vtaknil v žep. Šel je pred ognjišče, kjer je Anica netila ogenj.

»Kje je — tisto?« jo je vprašal.

Sestra je stežka razumela, slednjič se ji je posvetilo.

»Tam, kjer je bilo. Jaz se ničesar nisem dotaknila.«

Peter je stopil po zakajeni lestvi v podstrešje. Dvignil je očrnelo desko, pobrskal v smeteh in pobral vojaški samokres z naboji. Prinesel ga je bil od vojakov. Jeklo ga je zeblo v roke. Ob ognju v veži si ga je ogledal, vtaknil vanj naboje, nato ga je spustil v žep suknjiča.

Sestra ga je s strahom opazovala.

»Kaj boš nocoj s tem?«

Brat ji ni odgovoril. Gledal jo je nekaj trenutkov v oči, kakor da omahuje, nato jo je vprašal:

»Ali ljudje govorijo, kdo me je ovadil?«

»Govorijo to in ono,« je odgovorila Anica obotavljaje se. »Morda te pa nihče ni ovadil.«

Peter je spoznal po dekletovih očeh, da ne mara govoriti o tem. Ni je silil. Kaj pa ljudje vedo! Njegov nos je ostrejši... Stopil je na prag.

»Ali se ne boš poslovil od očeta?« si je Anica prekrizala roke na prsih.

»Saj se še vrnem,« je rekel naglo. In že je izginil za hišo.

V nizki, zakajeni krčmi je bila velika tesnoba, šumelo je v nji kot v čebelnjaku. Možje so sedeli v kotu in pili, tobakov dim jim je na gosto ovijal glave. Počasen, a glasen razgovor je zdaj pa zdaj zaglušilo hihitanje deklet od peči. Fantje so posedali po klopeh, tu in tam je poizkusil kateri zapeti, a mu je glas zamrl v šumu. Pri kamri so sedeli trije miličniki in kvartali.

Odprla so se vrata, vstopil je Peter. V toplo, s kislastim duhom nasičeno ozračje je udaril val mrzlega zraka. Plamen svetilke se je zakadil in se potegnil, kakor da se hoče odtrgati.

Prvo, kar je Peter zagledal, je bila ob peči sedeča Milka. Podolgovat obraz, rožnato nadahnjena lica, pšenični lasje. Njene sinje oči so se začudeno dvignile v Petrove, ki so se bile strastno uprle vanjo.

Zganila se je, kakor da bi hotela vstati, a je obsedela. Pogled je povescila v tla, tresoč se roka je segla po predpasnikovem robu. Tudi Peter je že hotel stopiti do nje, a ga je njeno vedenje zbodlo, noge so mu bile ko olesenele. Potegnil je klobuk na oči in se potmurjeno ozrl po ljudeh.

Bili so vsi umolknili in ga gledali ko belo vrano.

»Dober večer!« se je v zadregi pozibal na eni nogi in v nasmehu razširil obraz. »Kaj tako zijate? Vina!« je zavpil krčmarju. »Na moj račun!«

Iz splošnega molka je nastal oglušujoč šum. Odzdravljali so mu, mu ponujali kozarce in se odmikali, da bi sedel.

Petrov korak je zaplesal. Vso pot do krčme je hodil kot omamljen. Temne misli so se s svetlimi predstavami borile v njem. Ko je hodil po klancu, mu je bilo, kakor da stopa po lobanjah, ki se mu izmikajo pod nogami. Sence so bile ko živi strahovi, ki se jih ni bal, a ga je vendar oblivala zona. Izza slednje sence pa je vstajalo v mislih nekaj svetlega kot luna izza oblakov. En sam obraz, en sam nasmeh, vse bi bil pripravljen pozabiti.

Da mu je Milka umaknila pogled, ga je porazilo. S koncem očesa je opazil, da ga zdaj pogleduje. Ali je opazila njegovo spremembo in se čudi? Naj zija! Objemala ga je taka neznana tesnoba, da ga je delala pijanega.

Užaljene oči so mu zakrivali klobukovi krajci, spodnji del obraza je bil zastrt z grenkim nasmehom ko s krinko. Stopil je od soseda do soseda, jim segal v roke, srkal iz ponudjenih kozarcev. Nato jim je nalival iz svojega. »Pijte!« In oni so pili. Kdorkoli je prišel iz sveta, iz ječe ali od vojakov, je dal za pijačo.

Podmejač je sedel na koncu mize. Peter je prišel do njega, roka se mu je tresla. Nista si segla v roké, še besede si nista rekla. Oni se je čehljal pod brado, sedel sključen in se nemo režal v frakelj z žganjem.

»Ali naj ti nalijem?«

»Ne kvari mi pijače!« Podmejač je stisnil posodo na prsi.

Pogleda sta se zapletla drug v drugega. V Podmejačevih očeh je bila motnjava pijanosti, a v Petrovih ostrirost suma in srda. Stal je s steklenico v roki, prodiral pijančka do obisti.

»Ali še veš, kdaj sva se zadnjič videla? Če več ne pomniš, dobro premisli!«

Zadnje besede je skoraj zakričal. Roko je stiskal v žepu, v katerem je imel samokres. Nastal je bil molk, vsi so bili poslušni, še miličniki so nehali

kvaritati. Peter se je zavedel. Zmedeno, nekam plašno se je ozrl okrog sebe. »Še bova maševala,« je siknil od začudenja zijajočemu Podmejaču. Da bi zakril, kar je bilo, se je zasmeljal in nalival dalje.

Podmejač je z muko grebel v pomen Petrovih besed, a nastopajoča pijanost mu je kalila razum. Kdaj sva se zadnjič videla? Le za hip mu je vstalo v spomin kot daljno snivanje. Ko je grebel dalje, mu je nit ušla, ni je mogel več najti. Izpil je frakelj in ga trdó postavil na mizo.

Peter je sedel k Florjanu, ki se mu je bil umaknil. Pil je, hotel se je meniti s sosedi, a so mu oči uhajale tja, kamor je najmanj hotel. K Milki, ki je slonela ob zdiču in se delala, kot da grenkost, ki ji je vstajala v grlo, ni njena. Podmejaču, ki je buljil v nov frakelj, kot da bi iz svetlih, drobnih pen na žganju rad izbrskal tisto, kar ga je trapilo. Peter je opazil, da ne ukazuje več samemu sebi, to ga je vznemirjalo. Napihovalo ga je v notranjosti in ga pritiskalo od zunaj, da je trpel kot živina.

Sosed s košatimi zalisci se je nagnil do njega.

»Kaj ti je, Peter? Kaj bi te tisto žgalo! Ali mi nismo poizkusili? Kdaj so te izpustili?«

»Danes,« je odgovoril na kratko.

Ni maral govoriti o tem. Ali mu je v resnici kaj? Počehljal se je po laseh in spotoma obrisal obraz, kot bi hotel otipati svojo spremembo... Tako nekako mu je bilo kot tedaj, ko so mu bili pri vojaki ustrelili najboljšega tovariša. Nihče ni vedel, kdo ga je. A on je pil in hodil ko neumen okrog, radi tega je moral še sedeti. Ni imel moči, da bi se bil maščeval.

Izpil je kozarec vina na dušek.

Ozrl se je na Florjana in pljunil pod mizo. Bila sta si prijatelja, a se mu je zdelo, da se je oni nejevoljno odmaknil, ko je prisedel. Ni se mu nasmehnil, ni mu rekel prisrčne besede. Zdaj je strmel nekam k uri, kot da mu je nerodno ob njem, a ne ve, kaj bi počel... Petru je z bridkostjo pomešan srd legel v srce. Zdelo se mu je, da je vsa krčma ko veliko zrealo, ki odseva Florjana od vseh strani in je še njegovo telo iz stekla. Nikoli ga ni videl tako jasno ko tisto minuto.

Da, nekoč mu je bil strašno tuj in zoprn. Morda radi uglajenega vedenja, radi tujih besed v govoru, ki si jih je bil prisvojil v mestu, kjer se je učil krojaštva. Najbrž bi se nikoli ne bil vrnil v vas, če bi mu brat ne bil padel v vojni. Prevzel je hišo in se oženil. Ko so imeli še društvo, je učil fante in dekleta peti in igrati. Peter je bil predsednik, a le Florjana je vse poslušalo in gledalo. Še govorili in kretali so se tako kot on. Četudi je bil oženjen, so ga dekleta požirala z očmi, kot da jih priklepa njegova svilena ovratnica. To je Petra jezilo in ga polnilo z zavistjo... Le polagoma sta postala nerazdružna. Ljudje so govorili o krojačevi zahrbtnosti, a Peter ni verjel in ga je zagovarjal. Odpor, ki ga je nekdanj občutil do njega, je uplahnil, a popolnoma nikoli ni izginil. V duši mu je ostala nevidna klica.

Tistega večera je nenadoma pognala. Nov občutek odpora mu je rasel ko megla v jeseni. Morda radi tega, ker se je čutil dolžnika. Stresnil se je in se ozrl po pivcih. Znova je izpraznil kozarec.

Odkar je bil stopil v krčmo, ga želja, da bi se upijanil, ni popustila, strašansko ga je vlekla pijača. Čemu? Tistega večera na nobeno izmed vprašanj ni našel odgovora. Domačini so govorili tehtno, na široko, zdaj zdaj so se z besedo obračali nanj. Ali ni v ječi vseh zapored klical na odgovor? Kakor da se jim hoče za to oddolžiti, jim je nalival.

Ob peči je sedel Dominik, kmetski fant, ki je bil pravkar prišel od vojakov. Nategnil je harmoniko, zajel sape, med stenami je zatrepetala poskočna godba, ki je v hipu vžgala kri. Fantje so zgrabili dekleta, prostor med mizami in pečjo se je napolnil s plešočimi pari. Kratke, pretrgane vriske je spremljalo objestno pritrkavanje s petami. Plamen svetilke je plapolal.

Peter je gledal v vrtenje, ki ga je delalo omotičnega. Topel občutek domačnosti, ki ga je bil za hip objel, se je znova umikal razočaranju in srdu. Stene ječe so ga dušile močnejše kot prej. Odmaknile so se od telesa, a so mu stopile v dušo. Vse je bilo končano, a ni še bilo konca.

»Dobro so te oskubili,« je začel kmet z zalisci.

»Kaj?« se je Peter zdramil. »Tisti me je oskubil, ki me je ovadil. Da bi crknil, hudič!«

Florjan se je zganil, kot da je začutil bolečino v glavi. Z roko se je hotel opreti na klop, a je trčil na nekaj trdega v Petrovem žepu.

»Kaj nosiš s seboj?«

Peter se je zarežal. »Potiplji!«

Pil je skoraj na tešče, čimdalje bolj se ga je oprijemala omotica. Besede so tonile v splošnem šumu. Podmejač je z ukrivljeno palico podpiral brado in buljil v Petra. Florjan je bil segel v Petrov žep in odskočil.

»Ali si norec, da to nosiš s seboj?«

Peter mu ni odgovoril. Njegov nasmeh je bil tako čuden in tuj, da je Florjan nehote umaknil oči z njegovega obraza in jih uprl v kozarec.

Ples je bil nehal, a plesalci niso posedli. Stojé, šaleči se z dekleti so čakali, da je Dominik izpil kozarec vina, znova vtaknil roke za jermene in se nekam zagledal, kot da išče nove melodije. Zaigral je počasen valček po napevu narodne pesmi, ki so jo nekateri polglasno brundali med plesom.

Preko glav, med plešočimi pari je Peter zagledal Milko. Sedela je na klopi poleg Dominika, vsa zagrenjena, z rokami v naročju. Gledala je v uro, katere kazalec je šel na enajsto. Pritrkavala je s peto, zdelo se je, da poje skozi nos, ne da bi odpirala usta. Čemu je nihče ni poprosil za ples? Morda radi njega, ki se je vrnil? Ali sama ni hotela plesati? Zasmilila se mu je. Premagal je prejšnja čuvstva in stopil k nji.

Plesa mu ni odrekla, le čudno se je nasmehnila. Molče sta se pomešala med plesalce. Mnogo sta si imela povedati, a sta se le obupno pogledovala. Beseda se jima ni hotela razvozlati.

»Doma sem te iskal,« je slednjič spregovoril Peter.

»Povabili so me, pa sem šla. Nisem vedela, da prideš.«

»Ali si med tem mnogo plesala?«

Milka je molčala. Ni ga gledala v obraz. Ob slednjem počasnem obratu je strmela v miličnike, v luč, v kmete, v peč. Miličniki, svetiljka, sosedje, peč...

Vsa je drhtela v Petrovih rokah. Ne radi njegove bližine, radi misli, ki so ji trapile srce. Harmonika se je nategovala, Dominikovi prsti so trepetali po gumbih, izpod njih so se porajali glasovi, se družili in trgali, privzdigovali noge, prebujali vriske. Prostor med mizami in pečjo je trepetal ko prah ob mlatvi.

»Če pojdem po svetu, ali prideš za menoj?«

Dekle ga je pogledalo. »Ali ne boš odprl štacune?«

»Zapravil sem si jo,« je pol iz grenkosti, a pol iz srda stisnil ustnice. Nekaj temnega kot črno zagrinjalo je plapolalo pred njegovimi očmi. »Poleg tega sem zadolžen... Spomagal si bom drugod — s kraja moram začeti...«

»Drugod, drugod!« so pritrkovale pete. »S kraja, s kraja,« je vpila harmonika. Kadarkoli je Peter pogledal godca, so ga uporno spremljale njegove oči.

Milka je molčala. Strmela je po vrsti v miličnike, v luč, v kmete, v peč... Na njenem gladkem čelu so se nabirale misli.

»Kam pojdeš?«

Povedal ji je. Ona je stisnila ustnice. Vselej, kadar je medla svetloba obsijala njen obraz, se je Peter trudil, da bi po dekletovem licu in očeh uganil njene misli. Njena duša je bila zaklenjena, ključ je ležal v njenih nedrijih. Za Petra je bilo tistega večera vse zagrnjeno, zagonetno. Podmejač, Florjan, Milka, še on sam. Zaman se je mučil v mislih, trgal zagrinjala.

»Ali imaš drugega?«

Biló mu je do nebes od žalosti in obupa. Plesalko je stisnil, da je zaječala. Ob ledja mu je tolkel samokres, kot da ga opominja in mu grozi.

Milka je strmela v njegove prsi, kot da mu hoče prodreti v srce. Ali ga ni mogla gledati v obraz?

»Neko vprašanje sem imela, to je res... Pravili so, da te dolgo ne bodo izpustili...«

»Laž, laž!« je tolklo Petra na srce. »Štirje meseci, štirje meseci,« je jokalo izpod Dominikovih prstov, prehajalo v plešoče pare, ki so ječali po podu. Petra je objela omotica, zdelo se mu je, da pleše nad prepadom. Samokres mu je tolkel ob boke. Milka je bila ko uganka, vsa zapletena v dim. Ni je mogel razvozlati. Najrajši bi jo bil pustil sredi izbe in odšel.

»Kdo je bil?« je iztisnil skozi grlo.

Kaj mu je res toliko do imena? Ne, ni mu marala povedati. Peter je videl ob vsakem obratu Dominikove oči, ki so ga preganjale. Valček je postal glasnejši, počasni takt se je izpremenil v naglega. »Saj to je skoraj polka,« si je dejal Peter. Znova je pomislil na Milko. Kdo je bil? Saj je vseeno. Ona nikomur ni obljubila. Da, to je resnica. A tudi njega več ne mara, dasi tega noče potrditi. Med njima je nastala razpoka. Zakaj? Ona vzroka noče povedati, morda ga tudi ne ve. Da, ona ga hoče še vedno... če bi bilo tako, kot je bilo. Ali je zdaj drugače? Molk. Ali je zdaj drugače? Nov molk. Milka je gledala v njegove prsi. Vprašanja in odgovori, čuvstva in misli, vse je tonilo v glasovih harmonike in plesa, v mraku, v tobakovem dimu, ki je zagrinjal še podobe na stenah... Miličniki so nehali kvartati in šli na patroljo... Nekdo je zadel v Petrov samokres. Še je držal dekle v rokah. Kdaj bo konec plesa? Plesalka

mu je postala neznano težka v rokah. Po hrbtu mu je tekel znoj, srajca se mu je oprijemala pleč.

»Ali res ne prideš za menoj?«

Po petem obratu je rekla: »Na to ti nocoj ne morem odgovoriti.«

Petrove roke so jo same od sebe popustile. V tistem hipu je harmonika obupno zastokala, zagnala zadnji, zategli glas in utihnila. Peter se je opotekel do mize in zagledal Florjana pred seboj. Ta se je bil dvignil, da bi odšel.

»Nekaj bi rad govoril s teboj.« In je zvrnil kozarec vina na dušek.

V globokem mraku pred hišo Peter ni opazil Florjanovega spremenjenega obraza. Nekaj hipov sta molčala. V drevju za hišo je šumel veter, veje so šklepetale. Krivec je podil oblake, ki so tekli čez mesec, kot bi se pretakali valovi črez bakreno oblo.

»Florjan, kdo me je ovadil?«

»Kako naj jaz to vem?« se je Florjan presenečen umaknil za korak. »Če te je sploh kdo ovadil.«

»Da me je nekdo izdal, to vem,« je Peter pribil. »Kdo je bil, o tem ljudje pač govorijo?«

»Če govorijo, boš že izvedel.«

Florjan je bil posilil smeh, a mu je umrl na ustnicah. Odgovarjal je mrzlo, neprijazno, nestrpno.

»Kaj se smeješ?« je rekel Peter strastno. »Jaz moram vedeti še nocoj...« Kri mu je planila v lica.

Nastal je molk. Florjan je stal ob plotu ko senca, ni se premaknil. Peter ga je prebadal z očmi, trepetal, nekdanji odpor do tega človeka se je boril z zavestjo, da sta si bila vendar prijatelja. Že je imel pripravljeno ostro besedo in psovko, ko je stopil nekdo iz krčme in ju je zmotil. Bil je kmet z zalisci. Florjan se ga je očitno razveselil, spremenil je glas in kretnjo.

»Gašper, ali greš domov? Kos poti lahko greva skupaj.«

Odšla sta v mrak. Peter je ostal na mestu in nekaj minut gledal za njima. Stisnil je pest in siknil kletev. Nato se je vrnil v izbo. Izpil je čašo vina in udaril z njo po mizi.

»Hudič! Moram ga najti, četudi poginem!«

Fantje in dekleta so bili končali ples. Pravkar so se odpravljali domov. V smrtni tišini, ki je nastala, so začudeni pogledali vanj.

»Peter pij, a pameti ne zapij!« se je oglasil postaven dedec. »Ovadu gori ali doli, če je sploh bil... Prestal si in amen, kaj bi neki z glavo buril skozi zid!«

»Dokler ga bodo gledale te moje oči...« je Peter treščil s pestjo. Nenadoma so ga popustile moči. Sesedel se je na klop, roke so mu padle na mizo. Pogled je uprl v Milko.

Ta je zdaj sedela ob mizici pri kamri, ves čas ni pogledala vanj. Šele tedaj je bil opazil, da ima skoraj čisto novo obleko na sebi. Čemu se je bila za ta večer tako nafrknila? Okrog nje se je motal Dominik, ji pihal na srce in se objestno smejal. V pogovor je vtikal neko laško besedo, ki jo je bil prinesel od vojakov. Milki je to laskalo. Smejala se je, da so ji valovile prsi.

Posluhnil je, da bi ujel, kaj govorita. Besede so ko šum vode nerazločne prihajale do njega. Zganil se je in besno premeril vse. Ujel je Podmejačev pijani pogled, ki ga je meril, kot da ga izziva. Hotel je nekaj reči, a se mu je jezik zapletel od omame, ki ga je bila objela radi razburjenja in v naglici popitega vina. Trudil se je, da bi držal glavo pokonci, imel odprte veke, a je vse nekam tonilo, glasovi in ljudje, še luč na steni. — —

Pol ure pozneje je stal pred krčmo. Na mrzlem zraku ga je popuščala omama, vračala se mu je zavest. Fantje so bili že odšli z dekleti. Zadnji vrisk in glas harmonike sta se bila že izgubila v daljavi nad gmajno. Tudi Podmejač je bil že odšel, odhajaje je vrgel Petru pikro besedo, da je ta razjarjen planil proti njemu. Tega se je le medlo spominjal. Sosedje so ga zgrabili in ga posedli na klop, a on jih je imenoval hinavce. Tako se še nikoli ni vedel. Nekdo ga je hotel celo udariti, a so drugi to ubranili. »Pusti ga, saj vidiš, da je pijan!« — »Kdo je pijan?« Peter je odšel in zaluščil z vrati... Zdaj se je tega sramoval, roka mu je iz zadrege segla po klobuk.

Ozrl se je po gori, ki se je na severovzhodu ko senena kopa risala na nebo. Za njo je meja... Segel je v žep, mrzlo jeklo ga je zazeblo do duše. Posluhnil je. V dolgi vrsti dreves, ki so rasla v živem plotu, je šumel veter, donašal suho listje iz gozda. Skozi mrzlo noč je bilo slišati bitje ure. Enajst? Polnoči? Ni mogel vedeti, kako pozno je. Preden je zadnjikrat udarilo, se je od gozda, ob katerem je vodila pot, razlegnilo hripavo petje. Glas je rasel, kot da hoče do zvezd, a se je sredi pesmi pretrgal in z ubitim zvokom umrl v noči.

Peter se je zdrznil, kot da ga je koščena roka zgrabila za vrat. Imel je občutek, da stoji sredi črne pustinje, iz katere ne najde izhoda in v kateri je še sam sebi tuj. Misel, ki ga je bila za hip popustila, ga je znova zagrnila s temnimi valovi, a on je plaval na nji kot na lepki, gnusni, gosti tekočini... Ozrl se je po svetlih oknih krčme in krenil po stranski poti ob živem plotu. Hodil je naglo. Hripavo petje, ki se je zdaj pa zdaj dvignilo in se znova prelomilo, mu je kazalo pot.

Od vzhoda se je bilo nebo učistilo, prikazale so se blede zvezde. Na mesecu so ležali težki oblaki, se zgrinjali nad nizkimi grebeni zapadnih gora. Zemlja je bila ogrnjena v medel svit, v katerem so se pošastno premikale sence grmovja in dreves. Med skalami in ledom je klokotal potočič.

Peter je opotekaje se prestopil poledenelo brv, se bežno ozrl po samotni koči, preplezal leso sredi klanca... Pred njim se je prikazala senca. Podmejač! Stopal je široko, bil s palico, se z roko oprijemal zmrzle grive. Hotel je vnovič zapeti, a mu je glas zamrl že v prsih. Le zdaj pa zdaj se je iz njegovih ust izvila trda, nerazločna kletev.

Temna, zibajoča se postava je navdala Petra z rahlo grozo. Kaj mu hoče? Z roko je segel v žep, a jo je umaknil, kakor da ga je speklo. Radi neodločnosti in nejasnega sramovanja je za hip postal, a se je nato še bolj divje pognal dalje. Bilo mu je, kakor da mu je senca, ki se je zibala pred njim, napolnila kri in možgane. V hipu se je streznil. Omotica, ki je ostala, ga je delala odločnega, zagriženega.

Ni odmaknil oči od Podmejača, sledil mu je ko zver svoji žrtvi. Klanec se je bil zožil v stezo. Podmejač je omahnil v sadovnjak, ki se je raztezal na levici, se naglo in molče motal med drevjem in obstal pred tujo hišo. Bilo je vse mirno, v oknih ni bilo luči. Ozrl se je in posluhnil, kakor da se mu dozdeva, da mu nekdo sledi. Peter se je bil stisnil k drevesu.

Nič. Pijanček je hodé prisluškoval in zadrževal sapo, zdaj pa zdaj je napol okrenil glavo. Neznani strah mu je uravnal hojo, noga se mu je le tu in tam zapletla. Peter je stopal skoraj po prstih. Občutil je rahlo sramovanje, vendar bi se za nič na svetu ne bil okrenil ne zaostal.

Na samotni stezi, ki je vodila do Podmeje, je pospešil korake. Na vseh straneh se je raztezal gozd. Visoka drevesa so molela veje ko izsušene, neštivilne roke v nebo, prsti so jim trepetali v vetru. Iz dna gozda, ki se je vlekel globoko v grapo, so se belile skale, je bilo nekaj strahotnega. Od trenutka do trenutka se je prebujalo ječanje in znova umiralo v nerazločnem šumu. Daleč okrog ni bilo hiše ne ljudi. Če bi kdo zavpil, bi ga nihče ne slišal razen dreves, ki so v noči rogajoče, zamolklo oponašale vsak glas.

Podmejač je zaslišal korake za seboj. Podvival se je, a ni se upal ozreti. S palico je še bolj divje udrihal po kamenju, slednjic se je spotaknil nad korenino, s težavo se je vzdržal na nogah.

To ga je razburilo, navdalo ga z grozo. Okrenil se je, zagledal senco, ki je ni spoznal. Ves se je zlecnil, tako se je ustrašil. Nameril je Petru palico, a ni udaril, le hripavo se mu je izvilo iz grla:

»Hudič, kdo pa si?«

Peter je obstal na robu steze in se je oglasil.

»Saj se mi je zdelo,« je hropnil Podmejač. »Zakaj pa me strašiš?«

Zdelo se mu je? Peter je držal roko v žepu, a ni mogel spregovoriti.

»Kaj mi hočeš?« je zakričal pijanec, radi jeze je bilo vse zagorelo po njem. Petrov molk ga je delal neumnega. V krčmi, pred ljudmi se ga ni bal, a sedaj je koprnel pred njim. »Povej, kaj mi hočeš, ali pa pojdi po svoji poti!«

»Zdaj ti še nič nočem,« je rekel Peter trdo. »Ne bom hodil po ovinkih v žep: to bi rad vedel, če si me res ti ovadil.«

Nekaj trenutkov ni bilo slišati drugega kot šum vetra.

»Sam hudič! Pred vsemi si cikal na to, ali misliš, da nisem razumel? Opil si se, ali pa si znorel. Zlodej, kako pa si prišel na to? Kdo je iztegnil jezik? Tožit te grem...«

Podmejaču je ubilo besedo. V grlu mu je hroplo, kot da hoče zakašljati, a ne more. Zamahnil je s pokvečeno roko, leva roka se mu je tresla, obupno je upiral oči v Petra.

»Pojdi me tožit, če boš utegnil,« je rekel Peter grozeče. »Jutri me ne bo več v vasi...«

Oni se je prihulil kot pod udarcem. Toda v hipu se je pognal kvišku, kot da se hoče odtrgati od zemlje in sfrleti.

»Kaj pa misliš?« je bruhnil med kašljem. »Kdo pa ti je to natvezil? Četudi me ljudje ne pošteejo, kaj takega pa vendar ne...«

»Tistega dne si bil ti edini pri meni.«

»Pri tebi?« je mož zastokal in obmolknil. Zbiral je misli. »Strešnica, pri tebi! ... Če bi te bil mislil ovajati, bi se ti ne bil šel nastavljat, a? Kaj nisem vedel kljub temu, kje si in kaj delaš? Vsi smo vedeli, vsi...«

Peter je obstal nepremičen ko trš. Bila je resnica. Vsi so vedeli. Tudi drugi so žgali, a jih nihče ni izdal. Čemu bi bil to storil prav Podmejač... in čemu bi bil izdal prav njega? Temelj sumnje se mu je posipal... Pa kdo, kdo? Nekdo, ki ga je hotel uničiti. Kdo?

Podmejač je čutil Petrov poraz, vračal se mu je pogum. Užaljenost in jeza sta bruhala iz njega. Silil je v molččega, mu očital in grozil. Ko je opazil Petrovo nervozno kretnjo, se je znova zbal.

»Jezi te, to že razumem... Tudi mene bi ihtalo... Pa zakaj naj bi bil prav jaz iztegnil jezik? Saj je še kdo drug, ki bo imel dobiček od tega in ki so ga ljudje ves čas vlačili po ustih...«

Peter je poskočil. »Kdo?«

»Včasih bi bilo boljše, da bi človek sédel na jezik,« se je Podmejač zvičaj in ni hotel na dan z besedo.

V Petra je stopila divja omotica, ki mu je skoraj jemala zavest. Napravil je grozečo kretnjo.

»Povej!«

»Nisem ovadil tebe, tudi drugih ne bom.«

Peter je segel v žep. Pred Podmejačevimi očmi se je prikazalo nekaj temnega.

»Ali poznaš to?«

Podmejač je slabo videl, a je uganil, kaj mora biti. Tresel se je, a je molčal... Petrova roka se je dvignila, posvetilo se je in počilo. Strel je gluho odmel v gozd. Možičku so krucnila kolena, od strahu je vse pomrznilo po njem.

»Zlodej, saj pravim, da si znorel!« In je na slepo udaril s palico. »Zapreti te je treba... Kdo je bil? Menda oni, ki se za tvojim hrbtom poganja za štacuno...« Bil je ves penast od ihte.

Petru so se povsile roke. Gledal je v plešočo senco, ni se zmenil za psovke in grožnje. Spomini so mu vstajali ko megla iz globeli. Ni bila nikaka tajnost, da je nameraval odpreti trgovino. Med tem dejstvom in med Podmejačevimi besedami je bila bridka zveza. Zazeblo ga je v dušo. Zdaj je razumel tudi Milkino vedenje, ko gola je stala pred njim. Pljunil je. Bil je strašno prebujen, še glas mu je tuje zvenel.

»Kdo se poganja za štacuno?« je vprašal zamolklo.

»Florjan je vložil prošnjo. Da te je on ovadil, pa nisem rekel... meni ni treba prav nič pritikati zraven...«

Nastal je molk. Le veter je golčal v dnu gozda. Petrov obraz je bil brez izraza, vse misli so bile obrnjene nekam v notranjost. Florjan? In še je dvomil. Iz spomina pa so mu vstajale nekatere stvari, ki so se mu prej zdele brez pomena, a so zdaj rasle pred njim ko kope temnih oblakov. Florjanov tesni molk, kadar mu je pravil o svojih načrtih... Dvomil je celo, da bi on dobil koncesijo... »Bil si predsednik društva, to je senca...« Florjan se je šmulil okrog vsake uniforme kot mačka okoli gospodinje... Njegovo vedenje tistega

večera... Da, da! Vtaknil je samokres v žep in se razočarano, jezno zahahljal.

»Tako mi je nagrdil... Da me nisi nalagal.« je ostro uprl oči v Podmejača.

»Ljudje so govorili... Da je vložil prošnjo, vem. Saj sem ga videl pri podeštatu...«

Peter ga ni več poslušal... Stopil je na stezo, ki se je vzpenjala v vin-kalichah v breg. Tako namenjeno je hitel, da mu je kar sapo jemalo. Na vrhu je upehan postal in posluhnil. Globoko pod seboj je slišal Podmejačovo palico in nerazločne glasove. Sédel je na parobek in oprl glavo na dlani...

Sedé nad gozdom je dolgo trpel in mislil. Kaj bi bil storil, če bi bil res Podmejač ovaduh? Ostrašil bi ga bil in pretepel do krvi. Še to le v pijanosti, v treznosti težko. Njegova želja po maščevanju je bila posebno živa v ječi, budna vso pot domov. Pozneje so jo zdaj pa zdaj prebujali le novi udarci razočaranja. V tistem trenutku se mu je zdelo, da je vse, kar je prestal, že daleč za njim in da ga zagrinjajo nove bolečine in skrbi. Pred njim je stal Florjan. Zdaj mu je bilo trikrat težje. Nekega čuvstva prijateljstva se ni mogel otresti, kot se podzavestnega odpora do tega človeka nikoli ni popolnoma iznebil. Ali je Podmejač govoril resnico? Dvome je zagrinjala črna megla. Nekaj zoprnega, strupenega je dihala iz nje. Prišel je v tako zadržgálico, da se mu je zdelo: ne izmota se več iz nje.

Dvignil se je in se vzravnal. Ostajala mu je samo ena pot... Vseokrog je ležal mrak, v nobeni hiši ni bilo več luči. Nebo se je bilo do polovice zjasnilo, le na zapadu je bilo zatepeno z oblaki. V gori je šumel veter, kot bi padala voda. Peter je stisnil glavo med ramena in pričujen šel dalje.

Bil je razmišljen, noga mu je sama od sebe krenila proti Florjanovemu domu. Obstal je, se zavedel in skomizgnil z rameni. Kaj bi tam? In če bi bilo tudi resnica, kaj bi tam? Noč ga bo vzela, naslednjega dne bodo vse to zagrnile nove skrbi... Skočil je s klanca čez plot, bežal čez njivo, zavil na tuj vrt. Podvival se je domov.

Domače njive, domača senožet, domači sadovnjak... Krenil je mimo kozolca, z roko se je dotaknil raskavega stebra. V hiši je še vedno brlela luč. Čakali so ga, ker je bil rekel, da pojde. Ura je bila že pozna, pozna. Zasmilili so se mu. Čutil se je nenadoma neznansko trudnega. Pogum mu je ginil ko rosa v solncu. Legel bi bil in zaspal, spal do jutra, še dalje... Od kozolca do hiše je bilo petdeset korakov, a on je na tisti kratki poti več prestal kot vso pot iz ječe do doma. Ko je prestopil prag hiše, se je znova zakrknilo v njem.

Oče je ležal na peči in dremal. Ko ga je zaslišal, je dvignil glavo. Anica je slonela ob zdiču. Začumela je bila, a se je predramila in se nasmehnila.

»Mislili smo, da te ne bo.«

Peter je bil ves pregnan od hoje in lakote. V želodcu ga je slabilo. Spustil se je na klop, da je tožno cvrkutnila.

»Tako rad bi jedel, kot rad vidim.«

Sestra mu je prinesla kave in kruha. Peter je jedel molče, s tekom. Pri tem je mislil, da bi si moral pripraviti nahrbtnik, vreči vanj nekatere reči.

Sklenil je, da odide prazen... Anica je sedela na vogalu mize in ga skrivaj pogledovala. V izbi je bilo tiho kot v cerkvi. Oče je sedel in gledal, gledal zatopljen v misli. Okrog voglov je zavijal veter. Ura je šklempala na steni.

Čez nekaj časa je Peter porinil skodelico in kruh od sebe in si z roko obrisal brke. Spregovoril je, ne da bi dvignil obraz.

»Ali imate kaj denarja, da bom imel za prvo silo?«

Anici so zatrepetale ustnice.

»Ali se nisi premislil?« je vprašal oče.

Peter mu ni odgovoril. Z vzdihom se je ozrl skozi okno.

»No... če že ne moreš drugače...« je milo zapel očetov glas. Umolknil je za hip, nato je znova zapel: »Anica, daj mu!«

Anica je šla k omarici v zidu. Vsak njen korak po majajočih se deskah poda je bil ko vzdihljaj. Iz mašne knjige je vzela dva bankovca in jih je položila pred Petra. Obstala je in molče strmela v bratove roke, ki so trepetaje spravile denar.

Petra je bila znova objela tesnoba, obsedel je. Očetovo in sestrično žalost in zapuščenost je občutil do dna duše. Pripravila sta mu bila denar... Trepetala sta ko listje v vetru... Udaril bi bil po mizi, storil karkoli, a ni mogel najti besed, ne se premakniti.

»Z Anico bova delala, kot bova mogla... Če si boš opomogel drugje... ne pozabi na naju...«

Očetove besede so zvene le ko stara, mrliška pesem.

Peter se je zdrznil. Zdelo se mu je, da bo ostal, če posedi le še trenutek. Stopil je k očetu in mu dal roko.

Starec je nekaj izjecljal, a Anica se je bila sesedla na klop in si dela predpasnik na obraz.

Ali se je Peter zavedel, kako in kdaj je stopil iz hiše? Ob kozolcu je postal. Ozrl se je po visoki, kopasti gori. Temna, nerazločna, vsa v sencih mu je kazala pot. Saj ni šel v pravo smer. Hotel je stopiti še enkrat mimo Milkinega doma. Kaj ji ima še povedati? Nič. Le svojim čuvstvom se je hotel oddolžiti.

Zaslišal je korake. Ozrl se je, zagledal žensko senco, ki je letela po poti. V naslednjem hipu je bila Anica že ob njem.

»Še enkrat sem te hotela videti.«

»Dobro.« Peter se je boril med nejevoljo in ljubeznijo. »Zdaj le pojdi! Pozdravi očeta!« Dal ji je roko.

Ona je hlastnila z obema rokama po nji in se pripognila, kot da jo hoče poljubiti. Peter je začutil solze, ki so mu kapljale na prste. Umaknil se je in presenečen, s tesnobo gledal na Anico.

»Kaj ti je... Anica?«

»Tako težko mi je pri srcu.«

»Saj to ni nič... če grem... Ali sem mar jaz prvi?«

Jecljal je ko dete, oko se mu je ovlačilo.

»Tako pusto bo pri nas... brez tebe... Najrajši bi šla za teboj... Dom se mi ne bo zdel več dom...«

Nikoli si nista izkazovala nežnosti, ne si odkrivala čuvstev. Zdaj bi jo bil Peter objel in jo divje privil nase. Toda bal se je, da ga bo zadržala. Podil jo je od sebe.

»Anica, kakšna pa si nocoj? Saj ti bom pisal... Že jutri... Pojdi spat! Pojdi no, Anica!«

Odšla je vsa majhna, opotekajoča se. Peter je zrl za njo: taka je bila njegova mati... Na poti se je dvakrat ozrla. Nato je izginila. Peter je ostal sam.

Glava mu je zlezla med ramena. Telo mu je postalo neznano težko. Sedel je na kamen, roke so mu visele med kolena, oči so mu begale po obronkih. Vrt, njive, gozd... Vse je bilo do tistega dne njegovo. V toplih in grenkih kapljicah so mu sladki in grenki spomini na to zemljo kapljali v srce. Bila je mračna, uboga, v mraku nejasna, a vendar... Trepetajoč se je dvignil.

Iz prsi se mu je iztrgal vrisk in zaglušil vse. Stopil je na klanec, hodil naglo, kot da beži pred neznanim. Ni maral misliti, ni hotel čuvstvovati... Zaslišal je glasove, zagledal sence in obstal. Miličniki, ki se vračajo s patrolje? Fantje, ki gredo z vasovanja? Roka mu je nehote segla v žep. Ni maral srečati nikogar... Pognal se je iz klanca, padel na pusto, zmrzlo senošet. Noge so mu drsale, zadeval je ob grive in parobke, lovil se je z rokami, že je bil med mecesni.

Ni iskal poti. Navzdol, navzdol! Dosegel je gozd, nato grapo. V grapi je ležal plaz, a v njem gladka riža, po kateri so vlačili drva. Od nizke smreke je ulomil nekaj vej in sedel nanje. Tako se je vozil, ko je bil še deček. Šlo je naglo, na koncu poti je sedel na hlod.

Kraj je bil samotен. Na levo se je širil gozd, na desno gmajna, a pod njim je ležala temna, grozeča grapa. Klanec je vodil na dve strani, v vas in v sotesko, ki je bila vsekana visoko v goro. Če pohiti, bo ob zori na vrhuncu. A nato?

Bolj ko je mislil, večja teža mu je ležala na plečih in mu ko s svincem obteževala noge. Črna misel se mu je znova dvignila iz neznane globine. Ni ga več navdajala s srdom. Bil je trezen, te treznosti ga je bilo skoraj strah.

Izza oblakov je posijal mesec. Klanec, ki je vodil proti vasi, je bil svetel. Izza gmajna je bila temna. Veter je bučal v vrhovih dreves, veje so se teple.

Dolgo se ni mogel odločiti.

Slednjič se je dvignil in odločno stopil na klanec. Ni se nameril čez gmajno proti soteski, hodil je v drsk proti vasi. — —

Florjanova hiša se je kopala v mesečini. Pred njo je stala visoka češplja z metlastimi vejami. Njena senca se je zibala na pročelju hiše in jo pošastno ometala. Ob plotu je curčel tenek curek vode v korito.

Peter se je bil oslonil na deblo, roke je držal v žepih. Od mraza, od izčrpanosti in od razburjenja so mu šklepetali zobje. Kot začaran je gledal nekaj časa v temna okna izbe. Po kaj je prišel, zakaj ni šel svoje poti? Ne želja po maščevanju, neka druga, neznana sila ga je gnala v to smer. Morda je hotel razpršiti vse dvome in sumničenja, ki so ga mučila in ki jih je zaman odganjal. Če ni res, si bosta segla v roko, a če je... mu bo pljunil v obraz... Samo to. Toda zdaj se ni upal premakniti, stopiti do vrat.

V kamri je zavekal otrok. Oglasila se je zibka, ki je stokala na grčavem podu, ženski glas je godrnjal. Za edinim oknom, ki ga je zastiralo rdeče, prosojno zagrinjalce, se je zasvetila luč. V jok otroka, v godrnjanje ženske se je vmešal moški glas.

Peter je dvignil glavo in potegnil roke iz žepa. Florjanov glas mu je ko krik udaril na ušesa, v hipu ubil vso plašnost. Stopil je do okna, roka mu je nestrpnostno udarila na šipe.

Za zastorcem je vse utihnilo, še zibka je onemela in otrok. Zdelo se je, da je smrtna groza legla med stene. Skozi šumenje vetra in curljanje vode je bilo slišati ščekanje psa z drugega konca vasi.

Čez nekaj trenutkov je zacvrkala postelja, senca je stopila k oknu. »Kdo je?« Florjanu se je glas zataknil v grlu.

»Peter. Govoriti moram s teboj.«

V kamri je nastalo šepetanje, kakor da se mož in žena posvetujeta. Peter se je medtem prihulil okoli vogla in obstal pred hišnimi vrati. Florjan je stopil z lučjo v izbo, si nataknil šlebedre, drsal z omahujočimi koraki v vežo in odklenil vrata.

»Stopi ven za trenutek,« je rekel Peter z ubitim glasom.

»V mraz?« se je Florjan zavzel, svetilka se mu je tresla v roki, oči so mu bile motne od strahu. »Če imaš kaj, stopi ti v hišo!«

Umaknil se je, da je šel Peter pred njim v izbo. Nato je postavil luč na mizo in z vzdihom sedel na klop. Peter je postal, omahoval v notranjosti, čez trenutek je sedel k peči. Bil je mračen, roke ni potegnil iz žepa.

Molčala sta. Še ura ni tekla. Maček na peči se je predramil, se pretegnil in zazelhal, povohal Petrovo glavo, nato je znova legel na tace. Florjan je bil ves prebleščen v obraz, skoraj voščen, pogled mu je bil odsoten. Ko se je veter zagnal v šipe, se je ves zdrznil od plašnosti.

»Kaj te je prignalo ob tej uri?« je slednjič vprašal. Skoraj bi ne bil spoznal lastnega glasu.

Peter je zmedeno pogledal. V tistem trenutku mu je bilo žal, da je stopil v izbo. Izrekel je prvo besedo, ki mu je prišla na jezik.

»Očetu si posodil denar?«

»Tebi sem ga posodil,« se je Florjan poizkusil nasmehnuti, a se mu ni posrečilo. »Tebi, saj je tvoja hiša...«

»Meni ga nisi posodil, jaz ti ga tudi ne bom vračal,« je rekel Peter trepetajoče, a trdo. »Nocoj grem čez mejo.«

Florjan se je naglo vzravnaval, na obraz mu je leglo nekaj rdečice. Strmei je nekaj trenutkov. Izraz začudenja, tihega zadovoljstva in nekaj mračnega obenem mu je leglo na čelo. Hkrati se je zavedel, prsti so mu zabobnali po mizi.

»Ti pojdeš? Poslal boš denar, ki ga bom kmalu rabil. Oče ga bo le težko spravil skupaj...«

Peter se je zganil. Hotel je potegniti roko iz žepa, a mu je obtičala na mrzlem jeklu. Florjan je občutil, kakor da so ga njegove oči skozi in skozi predrle.

»Tako hitro boš rabil denar? Ali boš mar zidal?«

»Prezidaval bom,« se je nehote izvilo iz Florjana. Povesil je oči.

Počasi, tiho ko mačka se je Peter dvignil in se prestopil tri korake. Sredi izbe je obstal. Skoraj bi se bil zakrohotal, a mu je čuvstvo, ki se mu je bilo porodilo že v ječi, v omotici prešinilo telo. Glava mu je bila ko pijana.

»Prezidaval boš? Za štacuno?«

Florjan ni mogel tajiti, a mu je vzelo besedo, le prikimal je. Nato je s plašnim pogledom strmел v Petra, ki je šel do kamre, se okrenil in bled znova obstal sredi izbe.

»Ali mar nisi vedel, da sem jaz nameraval isto?«

»Vedel,« se je Florjan razburil in zamahnil z rokama, kot da nekaj strašno nevšečnega odganja od sebe. V njegovih očeh je bil rahel blesk srda. »Vedel, toda tebi nisem škodoval. Po vsem tem... bi vendar ne bil dobil koncesije... Ali naj bi mar čakal, da bi me prehitel kdo drug?«

»Kdo?« mu je Peter ostro planil v besedo.

Florjan mu ni odgovoril. Segel je z roko na čelo, kakor da si ótira znoj. Peter je hotel še nekaj reči, opisal je z rokama v zraku krog, kot bi hotel nekaj zajeti, nato so mu stisnjene pesti obtičale ob telesu.

»Florjan!« je slednjič jeknil hripavo, kot da ga nekaj duši. »Ti si to že vnaprej vedel, zato si me ovadil!«

»Peter!« se je Florjan pognal kvišku. Toda nenadoma se je prihulil, kot da pada strop na njegovo glavo. Oblila ga je zona, drhtel je ko trepetlika. Nekaj časa je strmел s široko razprtimi očmi. Nato se je ozrl proti kamri, v kateri je bilo vse utihnilo. Še zibke ni bilo slišati. Položil je roko na prsi in siknil skoraj tiho: »Če bi bil to storil... misliš, da bi bil posodil denar?«

»Posodil si ga, da bi odvrnil sum od sebe,« je odgovoril Peter mrzlo in mračno.

»Peter!« je Florjan strastno šepetal, da bi ga ne slišala žena, a da bi prevpil Petrova sumničenja. »Prijetelja sva si bila, sam to veš... Kdo ti je to natvezil? Še na misel bi mi ne prišlo, da bi... Ljudje so mi nevoščljivi... Kanalje! Kaj so govorili o tebi! Prisezem ti, če hočeš... Ali naj ti prisežem?«

Peter se je umaknil Florjanu, ki je silil z obrazom vanj. Sédel je, kot da ga ne držijo noge. Strastne, šepetajoče besede ga niso mogle prepričati, zagrinjale so ga z vedno gostejšim mrakom. Florjan se je vedel in govoril kot kak škric, zagnusil se mu je. Zavest nekdanjega prijateljstva s tem človekom se mu je porajala ko v bliskih in mu s trpkim razočaranjem božala dušo. Dvignil se je.

»Ni ti treba prisegati. Če praviš, da je tako... ti moram verjeti...«

Bilo mu je mučno; vedel je, da nikoli ne pride do dna, hotel se je rešiti tega... Florjan pa je ujel njegovo roko in jo stiskal.

»Moja beseda, Peter! Moja častna beseda!«

Bil je izmučen, roke so mu padle ob telesu, glava mu je lezla na prsi. Stopil je k mizi in zastiral s hrptom luč.

Nastala je mračna tihota. Petrov obraz, ki je bil ves v senci, je spreletel mučen nasmeh. Ni bil prepričan, a mu je bilo tudi tako dobro. Naj bo tako! Čemu je sploh stopil v to hišo! Vraga, naj bo vendar tako! Zdaj se mu je mudilo.

»Torej zbogom!« je dejal. »Pa nič ne zameri.«

Tedaj se je oglasil iz kamre klic: »Florjan!«

»Tako j,« je Florjan dvignil glavo in skoraj potiskal Petra do vrat. »Reci očetu, da se za povračilo tako hudo ne mudi ... Če bom potreboval ... si bom izposodil jaz ... Pa že nocoj greš, Peter?«

Bilo je videti, da mu je nenadoma postalo zelo lahko v duši. Besede so se mu usipale ko drobnice na gmajni ... Peter je že hotel stopiti v vežo, a je nenadoma obstal. Občutil je, da je bilo vse, kar je pravkar doživel, samo laž. Florjan je bil zaradi prestanega strahu ves iz sebe, a še ne na varnem, hotel ga je čimprej pahnuti iz hiše. Ne potrebuje denarja? Ko bo on izginil, bo storil, kar se mu bo zljubilo ... On se ne bo mogel več vrniti ...

Ozrl se je po Florjanu. Doslej neznan človek se je odkrival izza njegovih potez. Beseda mu je tičala v grlu. Umaknil se je v vežo in obstal v medli svetlobi, ki je sijala iz izbe. Florjan je stal tik njega, bil je od hipa do hipa nestrpnejši. Peter se ni ganil, da bi odšel, le roka mu je segla v žep in tam obtičala.

Florjan se je umaknil za korak. Čutila sta, da si ne stojita več kot prijatelja ne kot soseda nasproti. Zadrževala sta se, a obema je silila kri v lica, v obeh so kovale burne misli in čuvstva. Besede in sumnje, ki niso bile izgovorjene, so jima rasle v dušo ko trnje. Ni jih bilo mogoče zatajiti, a ni jih bilo mogoče izreči.

Varljiva lahkota, ki je bila Florjana prej objela, je izginila ko inje v solncu. Mračna groza mu je legla v srce. Zdelo se mu je, da je Petrova duša odprta in jo vidi, kako mrgoli strahov. Čemu je sicer prišel? Zavest, da ga oni gleda še globlje, mu je nasula žerjavice v telo. Ni prezrl, kako je bil Peter segel z roko v žep. Vedel je, kaj nosi v njem. Zdaj zdaj se mu bo roka zganila in se dvignila ... Ta predstava je bila tako živa, da mu je jemala razum. Strah, pomešan z brezmejnimi sovraštvom je bruhnil iz njega.

»Pojdi, ne bulji tako vame! S teboj nimam ničesar več govoriti. Če izvedo, da si bil nocoj pri meni ... pojdi!«

Peter se je zganil, kot da hoče oditi, a je znova obstal. Florjanove besede so kot žarek blisk obsvetile vse. Počakal je za trenutek, da se je zavedel iz hipne omotice.

»Ti si me ovadil,« je hropnil zamolklo.

Florjan je trepetal in molčal, a ni umaknil pogleda od Petrove roke. V tistem hipu ni utegnil tajiti, tudi ni mogel, ker se je sam čutil golega na duši. Groza ga je navdala z divjim obupom in nerazsodnostjo. Pognal se je proti Petru in ga zgrabil okrog pasu. Hotel ga je vreči na tla in mu izviti orožje.

To je dalo Petru zadnji, neovrgljivi dokaz. Izpulil je roko iz žepa in zgrabil Florjana za vrat. Slišati je bilo le zamolkel grgrajoč glas, nato je vse utihnilo. Borila sta se nekaj trenutkov cepetaje, hropé. Peter je bil močnejši. Florjanova glava je udarila ob zid, drugič ... telo je zdrsnilo na tla ...

Vse to se je izvršilo tiho, strašno tiho. V izbi je plapolala luč. Iz kamre se je glasila žalostna uspavanka. Pred hišo je šumel veter. Peter se je čez

nekaj trenutkov zavedel od groze, od neke ostude, ki mu je lezla v grlo. in je planil na klanec.

Občutil je strah pred samim seboj. Tekel je, ni vedel, kam teče. Nenadoma je postal in posluhnil. Bilo je vse tiho, nič nenavadnega, le veter je šumel, iz vasi so se oglašali klici petelinov; bili so v tretje zapeli. Izvlekel je samokres in izstrelil vseh pet nabojev v zrak. Nato je zavihтел orožje in posluhnil, kako je zamolklo cepnilo v grapo.

Kam zdaj? V noč? V negotovost? Spomnil se je na očeta in na sestro. Ob tej misli so mu noge klecnile v kolenih, kot bi hotel poklekniti, a se je z vso silo vzravnal. Na mejo ni mislil več. Našli bi ga in ga izročili... Taval je po klancu, dalje, dalje. Kam? Kam?

V tistem hipu se je razlegnil s klanca vnebovpijoč krik. Prevpil je veter, topotanje korakov, petje petelinov, lajež psa. Zavpila je bila Florjanova žena.

Peter je pričenal pod krikom, kot da se je gora zvalila nanj.

Čez nekaj minut je prišel do postaje obmejne milice in udaril s pestjo na vrata. Naslonil se je s hrbtom na steno hiše in čakal s sklonjeno glavo. Klobuk mu je padel na tla, ni ga pobral. Veter mu je kuštral lase.

OBRAZI NOVEGA RODU

FRANCE VODNIK

II. SREČKO KOSOVEL

I.

Dne 27. maja 1926 je umrl v Tomaju na Krasu, komaj dva meseca potem, ko je bil stopil v triindvajseto leto svojega življenja, pesnik Srečko Kosovel. Mlada slovenska generacija je težko občutila izgubo enega najvidnejših in najpomembnejših borcev v kulturnem pokretu mladinskega gibanja, medtem ko starejši rod vsaj do posmrtnih objav bogate pesnikove duhovne zapuščine v resnici ni vedel, da se je z njim za vekomaj poslovil od nas eden izmed najnemirnejših slovenskih duhov in to ne le v okviru doraščajočega rodu.

To je seveda razumljivo. Mladinski pokret je bil takrat v polnem razmahu in življenjska agresivnost mladega rodu je prav takrat močno zadela ob nerazumevanje, upor in zanikanje starejših, ki so, čeprav morda le bolj podzavestno, vendar čutili, da pomeni gibanje mladine usodepoln sunek v bistvo njihovega življenjskega nazora in čuvstva, radi česar moramo njihovo stališče razumeti kot nujnost v zmislu duhovne samoobrambe. Kljub temu pa to ni edini in tudi ne poglavitni vzrok za dejstvo, da je bil Srečko Kosovel tedaj, ko ga nam je ugrabila smrt, skoraj še nepoznan v širši slovenski javnosti, vsaj nepoznan po svoji resnični vrednosti in pomembnosti. Radi tega gotovo ne bi bilo v skladu z zgodovinsko resničnostjo, če bi poizkušali zvaliti vso krivdo za to izključno le na starejši rod, prav za prav na slovenske kulturne razmere,